

УДК 7.036(477.86/87)

МИСТЕЦТВО БОЙКІВЩИНИ: РЕВІТАЛІЗАЦІЯ У СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ

С. Пісьо, старший викладач

ORCID ID: 0009-0001-7070-4199

Львівський національний університет природокористування

Н. Дудяк, д. е. н., професор

ORCID ID: 0000-0002-2746-1910

Херсонський державний аграрно-економічний університет

В. Марусяк, здобувач освітнього ступеня «Бакалавр»

ORCID ID: 0009-0000-7816-5903

Львівський національний університет природокористування

Мистецтво – вираження найглибших думок найпростішим способом
Альберт Ейнштейн

<https://doi.org/10.31734/architecture2025.26.085>

Пісьо С., Дудяк Н., Марусяк В. Мистецтво Бойківщини: ревіталізація у сучасному контексті

Ревіталізація мистецтва Бойківщини – це не лише збереження автентичності, а й їх інтеграція у нові культурні та соціальні реалії. Досліджено процес ревіталізації мистецтва Бойківщини як складової збереження та актуалізації матеріальної культурної спадщини в умовах сучасних архітектурних і художніх трансформацій. Ревіталізація розглядається не як системний культурний механізм, що дозволяє не лише зберегти традиційні форми та символи народної творчості, а й надати їм нового змісту та функціонального значення в межах сучасного соціального контексту. Наголошено на важливості формування сталого зв'язку між історично сформованою культурною традицією та новими практиками просторово, предметно-художнього рішення.

Проаналізовано специфіку бойківського мистецтва, його глибинну образно-семантичну структуру, а також окреслено механізми збереження і трансформації локальної ідентичності через національні мотиви і використання рішень у новітніх мистецьких та архітектурних підходах. Урахування цих аспектів не лише збільшує естетичну цінність простору, а й сприяє розвитку громади та формує відчуття її приналежності. Окрім цього, мистецтво може ґрунтуватися на глибокому аналізі історичної та культурної спадщини певного місця.

Особливу увагу приділено ролі локальної спільноти, незалежної мистецької ініціативи та культурної інституції, які забезпечують життєздатність і переосмислення культурного спадку. Визначено, що саме через мистецтво, як візуально-комунікативну та символічну мову, формується культурна тяглість і переосмислення національної ідентичності в умовах глобалізаційних процесів. Доведено, що ревіталізація мистецтва Бойківщини відкриває нові перспективи для формування певного стилю в архітектурі та дизайні середовища, орієнтованого на гармонійне поєднання традицій і інновацій насамперед сільських населених міст.

Ключові слова: ревіталізація, мистецтво, Бойківщина, традиція, архітектура, культурна спадщина, ідентичність, інновація, самобутність, традиції, церква, проєкт.

Pisio S., Dudiak N., Marusiak V. Art of Boikivshchyna: revitalization in a modern context

The revitalization of Boikivshchyna art is not only about preserving its authenticity but also about integrating it into new cultural and social realities. This article explores the revitalization process of Boikivshchyna art as part of preserving and enhancing material cultural heritage amid modern architectural and artistic transformations. Revitalization is viewed as a cultural mechanism that not only preserves traditional forms and symbols of folk art but also infuses them with new content and functional meaning within a contemporary social context. The authors highlight the importance of establishing a stable connection between historically developed cultural traditions and new practices in spatial and artistic solutions.

The specifics of Boikivshchyna art, along with its rich figurative and semantic structure, are analyzed. The authors outline how local identity can be preserved and transformed through national motifs and by employing contemporary artistic and architectural approaches. By considering these aspects, not only is the aesthetic value of the space enhanced, but the development of the community is also supported, fostering a sense of belonging among its members. Moreover, art can emerge from a thorough analysis of the historical and cultural heritage of a specific location.

The article places particular emphasis on the role of local communities, independent artistic initiatives, and cultural institutions that help sustain and rethink cultural heritage. It is determined that through art - as a visual, communicative,

and symbolic language - cultural continuity and a reevaluation of national identity are established in the context of globalization. The conclusion drawn is that revitalizing the art of Boikivshchyna paves the way for developing a distinct architectural and environmental design style that harmoniously blends tradition and innovation, especially in rural settlements.

Keywords: revitalization, art, Boikivshchyna, tradition, architecture, cultural heritage, identity, innovation, originality, traditions, church, project.

Постановка проблеми. Мистецтво охоплює різноманітний спектр людської діяльності та її результати, що передбачає творчий або уявний талант, який виражає технічну майстерність, красу, емоційну силу або концептуальні ідеї. Мистецтво – це творчість, що відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах, відповідно до певних естетичних ідеалів. Проте «Існує талант, так би мовити, матеріальний, і існує геній душі. Є те, що тішить, і те, що чіпає... Є те, що дивує, і те, що захоплює...» (Жорж Санд).

Простежимо вплив глобалізації та уніфікації культурного простору, збереження локальної ідентичності, особливо в регіонах із багатою етнокультурною спадщиною Бойківщини, у сучасних умовах. Традиційне мистецтво цього регіону, включно із сакральною архітектурою, декоративно-ужитковою символікою, поступово втрачає автентичність або виходить за межі культурного обігу.

Проблема полягає у недостатній інтеграції бойківської мистецької спадщини в сучасне архітектурне та художнє середовище і відсутності ефективних механізмів її ревіталізації. Наявні підходи здебільшого зводяться до консервації чи поверхневого відтворення форм і методів без глибокого осмислення культурного змісту. Це актуалізує потребу в розробці нових стратегій, які б поєднували традиції з інноваціями і підтримували живу присутність мистецтва Бойківщини в сучасному соціокультурному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ревіталізація (лат. *re* – знову та *vita* – життя) – багатогранний процес, який охоплює комплекс заходів, спрямованих на відновлення, модернізацію та підвищення функціональної значущості різноманітних будівель, споруд, архітектурних комплексів, а також історичних центрів сільських поселень, що перегукується з науковими пошуками кафедри. Завдяки ревіталізації старі та зруйновані об'єкти можуть знову стати важливими елементами сільського простору, приносячи користь та зберігаючи свою історичну цінність. У дослідженнях А. Степанюка та Р. Кюнцлі особливу увагу приділено ролі сільських територіальних громад у цих процесах [9, с. 135–141]. Основною метою ревіталізації є відновлення втрачених або змінених функ-

цій будівель, особливо тих, які мають високу історико-культурну цінність. Ідеться про громадські та житлові будівлі, що підлягають збереженню, а також про надання нових функцій об'єктам, чия первісна роль стала неактуальною або частково чи повністю втрачена [2, с. 250–251].

Ревіталізація мистецтва Бойківщини передбачає не лише збереження автентичних форм та образів, а й їхнє переосмислення та пристосування до сучасних реалій, що дозволяє поєднати історичну спадщину з актуальними потребами суспільства. Ревіталізація – важливий інструмент у збереженні історичної спадщини та розвитку середовища Бойківщини, що дозволяє вдало поєднати минуле з сучасним, зберігаючи ідентичність об'єктів, одночасно адаптуючи їх до вимог часу [1, с. 125–128]. Це процес, який не лише відновлює старі будівлі, а й надає їм нове життя в контексті сучасних соціокультурних умов. Мистецькі ревіталізації предметно-просторового середовища Бойківщини – це різноманітні стратегії та методи, спрямовані на відновлення та покращення функціональності, вигляду та естетики конкретного простору чи об'єкта через інтеграцію мистецтва. Рефлексії над багатовіковою українською художньо-архітектурною традицією та її впливом на сільський простір стали для Р. Кюнцлі джерелом натхнення і предметом глибокого наукового осмислення. [3]. Вони залучають різноманітних майстрів – зодчих, художників та інших спеціалістів, які активно співпрацюють у процесі відновлення об'єкту.

Постановка завдання. Наше завдання – визначити роль мистецтва Бойківщини як активного чинника сучасного культурного простору, що забезпечує не лише збереження історичної пам'яті, а й формування нової художньо-просторової якості дизайну середовища.

Виклад основного матеріалу. Створення функціонального, привабливого та комфортного простору, який відповідає потребам сучасного суспільства, має емоційну та культурну цінність і відновлює унікальну ідентичність місць, – важливе завдання. Ревіталізація мистецтва Бойківщини може передбачати використання місцевих мате-

ріалів, сучасних технологій і нових мистецьких форм, орієнтованих на енергоефективність та екологічність. Особливого значення набуває залучення місцевих громад, що робить процес глибоко значущим і ефективним. Один із найрезультативніших підходів – участь жителів у відновленні храмів, що дозволяє поєднати збереження спадщини із співтворенням і передачею пам'яті між поколіннями. Одним із ключових аспектів цього процесу є створення платформи для обговорення та обміну ідеями серед мешканців, де кожен може внести свою думку щодо відновлення та перетворення сакрального простору. Коли громада активно бере участь у відновленні важливих для неї об'єктів, вона отримує можливість створити простір, що відображає її ідентичність. Одним із прикладів такого підходу є проєкт відновлення церкви Святої Трійці в с. Бачині, де мешканці взяли активну участь у процесі ревіталізації [4]. Церкву звели на місці храму, котрий згорів, про що згадано в історичних документах уже в 1798 році.

На рис. 1, виконаному студентом І курсу спеціальності «Архітектура та містобудування» Юліаном Бубелою, зображено Церкву Святої Трійці – зведену у 1868 році на пагорбі в центральній частині села. Об'єкт репрезентує характерні риси української дерев'яної, храмової архітектури другої половини XIX століття, поєднуючи в собі як традиційні елементи, так і окремі новаторські архітектурно-композиційні рішення. Її розташування на височині підкреслює домінуючий характер споруди в сільському середовищі

Бойківщини, а також сприяє акцентуванню її духовного й символічного значення [3]. Архітектурна композиція відтвореної церкви вирізняється гармонійною пропорційністю та пластичністю форм. На особливу увагу заслуговує зображення купольної частини – куполи детально опрацьовані, з чітким дотриманням конструктивної логіки та стилістичних особливостей доби. Завдяки техніці штрихування автор досяг високого рівня передачі фактурності матеріалів, зокрема металевої покрівлі, яка передається через гру світлотіні, характерного орнаменту у вигляді ромбоподібного візерунка. Такий підхід дозволяє не лише візуалізувати архітектоніку об'єкта, а й передати його матеріальну природу та атмосферу.

Візуальне вирішення рисунка демонструє глибоке розуміння студентом принципів архітектурного моделювання, стилістичної ідентичності сакральної спадщини та засобів художньої виразності. Унікальність церкви, зображеної на рис. 1, не лише в її конструктивних особливостях, а й у загальному образному вирішенні, яке формує впізнаваний і водночас рідкісний силует куполів, що вирізняє її серед інших храмових споруд України [8, с. 24–25]. Така інтерпретація має вагомий значення для дослідження національної архітектурної традиції та збереження культурної спадщини. На жаль, у 1920-х роках «внаслідок реконструкцій, стіни над опасанням покрили бляхою, а до вівтаря прибудували північну ризницю. У 1954 році храм був закритий радянською владою, а в 1988 році повернений громаді» [5, с. 122–129].

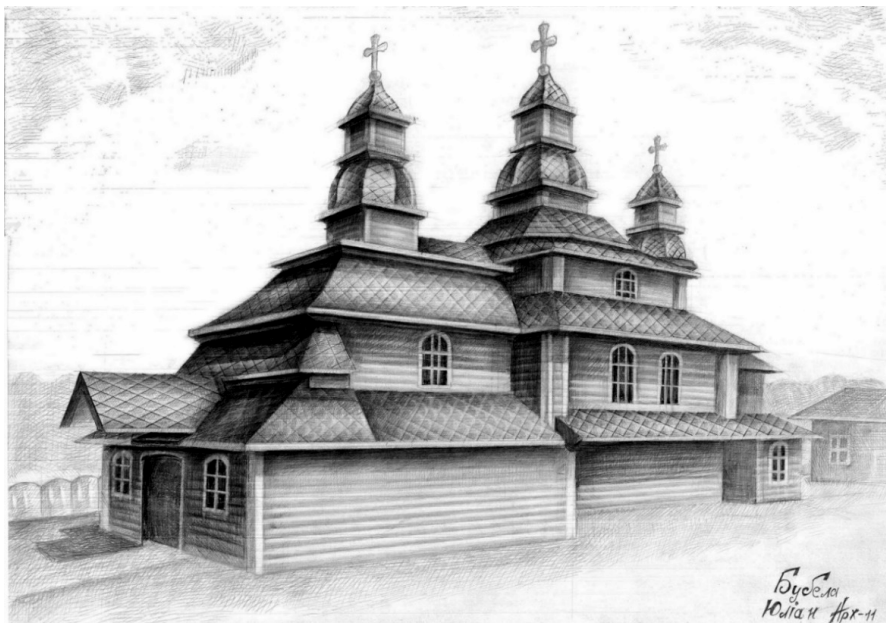

Рис. 1. Зниклий скарб української сакральної архітектури: Церква Святої Трійці у Бачині, 1868 р.
(Юліан Бубела, науковий керівник – Степан Пісьо, ЛНУП)

Рис. 2. Іконостас церкви у селі Бачині, ХІХ століття. Фото із сайту: <http://decerkva.org.ua/bachyna.html>

Відновлення церкви виявилось не зовсім вдалим: дії громади не завжди відповідали реставраційним вимогам, що призвело до спотворення інтер'єру – стіни обшили фанерою, а нові розписи не завжди відповідали оригінальній концепції. Водночас частково зберігся чотириярусний іконостас ХІХ століття з академічними іконами, хоч і зміненими, які не завжди відповідали оригінальній художній концепції (рис. 2) [5, с. 122–129].

20 січня 2017 року церква Святої Трійці у с. Бачині зазнала значних руйнувань через пожежу, в результаті якої обвалився верх над навою, а також був знищений верх над вівтарем [7]. «Після трагедії громада села разом із фахівцями, інституціями та фундаторами об'єднала зусилля для створення нового проєкту, повного відновлення храму. Завдяки участі архітекторів та майстрів вдалося поєднати сучасні вимоги історичної спадщини та архітектури Бойківщини. Роботи тривали чотири роки, і в червні 2021 року храм освятив архієпископ Яків Макарчук. Ця подія стала символом духовного та культурного відродження села» [5, с. 122–129].

Особливе значення має унікальний авторський іконостас, який став однією з головних родзинок нового храму (рис. 3). Десять образів намісного ряду виконані в особливому стилі, а кожна ікона написана на тлі краєвидів села Бачини. Такий підхід до створення ікон є новаторським у сакральному мистецтві, оскільки вперше в історії українського іконопису святі на образах зображені на тлі реальних місць [6]. Унікальність цього іконостасу полягає також у використанні мотивів бойківської культури.

Міністерство економіки України та Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» надали Степану Пісьо свідоцтво авторського права № 128418 на збірку творів образотворчого мистецтва «Іконостас церкви с. Бачина...», від 23 липня 2024 року за заявкою від 3 червня 2024 р., № с202404877 [5, с. 122–129].

Завдяки інноваціям храм став сучасним духовним центром громади, зберігши традиції та історію. Елементи здебільшого бойківських орнаментів, які прикрашають одяг біблійних персонажів на іконах церкви Святої Трійці, роблять їх більш близькими і зрозумілими для віруючих, додають святим образам живої, земної енергії і наближають їх для мешканців [6]. Таке рішення не лише наближує святі образи до реальності, а й поглиблює емоційне сприйняття. Українські іконописці прагнули зробити суворий грецький канон ближчим до народу, поєднуючи його з елементами етнографічного мистецтва. Зокрема вишивка – важлива частина української ідентичності – стала джерелом натхнення. Її регіональна різноманітність надавала іконам унікального характеру. Митці, зокрема Осип Курилас, вплітали ці мотиви у свої твори, підкреслюючи культурну самобутність краю.

Відродження Церкви Святої Трійці, представлене у живописній роботі студентки ІІ курсу спеціальності «Архітектура та містобудування» Вікторії Марусяк, – не лише живописно-візуальне рішення, а й багатоаспектний процес культурного та духовного відродження (рис. 4).

Рис. 3. Намісний ряд іконостасу церкви Святої Трійці, с. Бачина, 2021 р. (автор – Степан Пісьо)

Рис. 4. «Мелодія світла на струнах віри». Живопис, Вікторія Марусяк, науковий керівник – Степан Пісьо, ЛНУП

Орнаменти вишиваного рушника на піддашші надають етнокультурного змісту й підкреслюють неперервність української традиції. Поєднання, на перший погляд, контрастних елемен-

тів – сакральної архітектури і скрипки – є концептуальною метафорою взаємодії простору, кольору, світла, звуку та духовності. Музичний символ постає як алегорія церковного співу, а білік

на куполі церкви – як камертон передзвону, що наповнює церковне обійстя та виходить за межі храмового простору, формуючи цілісну атмосферу сакрального середовища. Ревіталізована церква слугує не лише архітектурною спорудою, а й центром духовного життя та носієм колективної пам'яті громади. Живопис Вікторії Марусяк поєднує автентичні риси мистецтва Бойківщини з інноваційно, образно-формальними рішеннями, інтегруючи традиційні етнографічні елементи в сучасний сакральний архітектурний образ та актуалізуючи національну культурну спадщину. Це мистецьке рішення та втілення традицій і культури, що створює автентичний образ храму в гармонії з оточенням, стало майстерним і символічним, відображаючи глибокий зв'язок віри, людей і рідного краю.

Висновки. Ревіталізація церкви Святої Трійці в селі Бачині стала прикладом поєднання традицій і сучасних підходів мистецтва Бойківщини. Завдяки співпраці громади, меценатів і фахівців вдалося не лише відновити храм, а й створити простір, що відповідає сучасним потребам, зберігаючи історико-культурну цінність. Активна участь мешканців посилила відчуття спільності й причетності, сприяючи збереженню спадщини та формуванню міцної громади. Відновлення стало не лише технічним проєктом, а й важливим культурним процесом, який підкреслює унікальність бойківської ідентичності.

Бібліографічний список

1. Брильов С. Застосування у дизайні предметно-просторового середовища засобів сучасної скульптури. *Актуальні проблеми сучасного дизайну: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції* (20 квітня 2018 р., м. Київ): у 2-х т. Київ: КНУТД, 2018. Т. 2. С. 125–128.
2. Вечерський В. Ревіталізація. Архітектура: короткий словник-довідник. Київ: Будівельник, 1995. С. 250–251.
3. Кюнцлі Р. Громадський центр як культурно-духовний осередок українського села. *Вісник ЛНАМ. Серія: Культурологія*. 2016. Вип. 29. С. 122–128. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.207354>
4. Марусяк В. Ревіталізація історичних споруд на прикладі відновлення церкви Св. Трійці у с. Бачина. URL: <https://www.lnup.edu.ua/en/166-podii-konferentsii/8156-newspod241004p3> (дата звернення: 25.01.2025). СТУД.ФОРУМ_2024.pdf
5. Пісьо С., Марусяк В. Ревіталізація: майстерні традиції Бойківщини в умовах сьогодення. *Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції «Бойківщина: минуле, сучасність, перспективи» на пошану Володимира Гуркевича*. С. 122–129.
6. Пісьо С. Я., Марусяк В. С. Жива мистецька практика ревіталізації традицій м. Дубляни. ЛНУП. Квітень. 2024. URL: <https://lnup.edu.ua/uk/7323> (дата звернення: 25.01.2025).
7. ПравдаТУТ Львів. Церкву Святої Трійці відновили на Самбірщині. Новини Львівщини. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vmBwBd657PQ> (дата звернення: 25.01.2025).
8. Слободян В. Українське сакральне будівництво Старосамбірського району. Львів: Камула, 2015. С. 24–25.
9. Степанюк А., Кюнцлі Р. Традиції та нові тенденції проєктування громадських центрів сільських поселень у сучасних умовах. *Вісник Львівського національного аграрного університету: архітектура і сільськогосподарське будівництво*. 2013. Вип. 14. С. 135–141.

Стаття надійшла 26.01.2025